

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

Pochod smrti přes Volary v roce 1945

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Autor práce: Alena Bláhová

Studijní obor: Humanistika

Ročník: 3

Forma studia: prezenční

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

27. března 2013

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji také rodině Lazarovičových za poskytnutí všech materiálů, týkajících se jejich rodiny, a za to, že mě k tomuto tématu přivedli.

.....

OBSAH

Úvod.....	- 5 -
1 Pochody a transporty smrti za druhé světové války v Evropě	- 7 -
1.1 Masakr u Gardelegen	- 11 -
2 Pochod smrti z Grünbergu do Volar roku 1945	- 12 -
2.1 Pochod smrti z Helmbrechtsu	- 13 -
2.2 Poslední úsek pochodu smrti	- 14 -
2.3 Osvobození	- 15 -
2.3.1 Ženy v kůlně a pile.....	- 16 -
2.4 Růžena Dindová.....	- 17 -
2.5 Doprovod transportu pochodu smrti.....	- 17 -
2.5.1 Život nacistů po pochodu smrti.....	- 19 -
2.5.2 Ingeborg Schimmingová-Assumussová.....	- 20 -
2.6 Ochránci nacistů	- 21 -
2.7 Hřbitov obětí pochodu smrti ve Volarech	- 22 -
2.7.1 Podoba židovského hřbitova	- 23 -
2.8 Park přátelství	- 24 -
3 Regina Pelánková (roz. Lazarovičová)	- 24 -
3.1 Pochod smrti	- 27 -
3.2 Život po válce	- 28 -
Závěr.....	- 30 -
Seznam použitých zdrojů	- 33 -
Seznam příloh	- 34 -
Přílohy.....	- 35 -
Abstrakt.....	- 44 -
Abstrakt – anglický jazyk	- 45 -

Úvod

K mé bakalářské práci mne přivedl můj přítel, který pochází ze židovské rodiny jménem Lazarovičových. Nacistickými útrapami se z Podkarpatské Rusi rodina dostala až do malé vesničky Záhvozdí, která leží nedaleko Volar, kam došel ke konci války pochod smrti z Helmbrechtsu. Rodina Lazarovičova zažila také pochod smrti, ale jiný. Z tohoto důvodu se o nich chci v práci zmínit.

Právě pochody smrti, zejména pak pochod smrti přes Volary, který se konal roku 1945, je hlavní myšlenkou mé práce. Mým cílem je ukázat, proč a jak probíhaly pochody smrti, jakým způsobem probíhal již zmiňovaný pochod přes Volary a jak ho vnímaly jeho účastnice.

V první kapitole se zaměřím na charakteristiku pochodů smrti. Termín „*pochod smrti*“ pochází přímo od účastníků pochodů. Proč? Protože tyto pochody měly být konečné. Dále se v této kapitole budu věnovat dalším nacistickým způsobům „likvidace Židů“ ke konci války. Kapitulu uzavřu odhadem počtu zemřelých při pochodech smrti.

Druhá část je jádrem mé práce. Tato kapitola se bude týkat pochodu smrti přes Volary. Budu vycházet z knihy, která zachycuje právě tento pochod. V kapitole se chci hlouběji ponořit a popsat, jak celý pochod probíhal. K tomuto mi pomohou výpovědi přímých účastnic. Chci se také věnovat nacistům, kteří tento transport doprovázeli, především jejich chování k vězeňkyním a jejich životu po válce. Kapitulu uzavřu hřbitovem, který se nachází právě ve Volarech, a jsou zde pohřbeny účastnice pochodu.

Ve třetí kapitole se budu věnovat výše zmíněné rodině Lazarovičových. Jejich příběh začíná v Podkarpatské Rusi. O této rodině chci psát, protože mě velice zaujal jejich příběh a prožili také jeden z mnoha pochodů smrti. Budu vycházet z audio nahrávky paní Reginy Pelánkové (roz. Lazarovičové). Vypráví o osudu své rodiny a o pochodu, na který byla se svou sestrou Růženou a dalšími ženami vyhnána nacisty. Bohužel jsem o rodině nezjistila vše, co mne zajímalo, ale vzhledem k tomu, že má práce je zaměřena na pochody smrti, tak obsah této kapitoly koresponduje s cílem mé práce.

Je důležité říci, že literatury na toto téma není mnoho. Mojí největší záchytnou literaturou proto bude kniha „*Přes Volary přešla smrt – pochod smrti očima pamětníků*“

od Jaroslavy Krejsové a Zdeňka Krejsi. V knize je velké množství vyprávění účastnic, což mi pomůže v psaní mé práce.

Do bakalářské práce chci také vložit dotazník, který vyplňovali žáci základních škol ve Volarech a v Husinci (kam se některým ženám povedlo uprchnout). Cílem mého průzkumu je zjistit obeznámenost mladých lidí s existencí pochodů smrti a jejich náhled na ně.

1 Pochody a transporty smrti za druhé světové války v Evropě

Pochody smrti používali němečtí nacisté zejména v letech 1944 - 1945 jako prostředek k likvidaci zajatců a vězňů, k nimž se blížila fronta. Nacisté tyto pochody nazývali „evakuační“ pochody. Vyrážely z Flossenbürgu, Sachsenhausenu, Mauthausenu, Ravensbrücku a odjinud. Snahou pochodů smrti bylo, aby se nikdo z vězňů nedostal do rukou spojeneckých armád. Nacisté dělali vše pro to, aby ani oni sami, a hlavně ani svědci jejich krutostí, nepadli do rukou postupujících spojeneckých armád. Šlo o zlikvidování co největšího počtu vězňů, zejména Židů.

„Těsně před koncem války Heindrich Himmler vydal rozkaz, přestat Židy zabíjet. Nebyla to z jeho strany nějaká útlocitnost, ale docela obyčejný pragmatismus, pokoušel se totiž vyjednávat se spojenci a chtěl mít pro toto vyjednávání lepší výchozí pozici. Jak známo, nebylo mu to nic platné. Nejenom, že s ním spojenci odmítli vyjednávat, ale Hitler, když se o této iniciativě dozvěděl, zbavil ho 29. dubna všech funkcí, a dokonce ho vyloučil z nacistické strany. I přes tento Himmlerův rozkaz zabíjení Židů, a nejenom Židů, při pochodech smrti pokračovalo. Nenávist mnohých dozorců byla silnější než všechny rozkazy.“¹

Lidé, kteří absolvovali tyto nelidské pochody smrti, byli většinou velmi podvyživení, nemocní, vyčerpaní, vystaveni jakýmkoliv nepříznivým povětrnostním vlivům, a to v nedostatečném oblečení a obuvi. Během takového pochodu dostávali buď pouze minimum, nebo žádné jídlo a pití. Kdo již dále nebyl schopen pochodu, byl na místě zastřelen a ponechán v příkopu u cesty. Jen v některých případech byli vězni pohřbeni již na místě. Mrtvolky, které nebyly pohřbeny, byly až později zahrabány do anonymních masových hrobů. Nebezpečí hrozilo i těm lidem, kteří se snažili vězňům v transportu podat jídlo a pití.

Počátkem roku 1945 docházelo k pochodům i transportům smrti i přes české území. Z tohoto období nacházíme množství masových hrobů např. v Tachově, Kaplici, Volarech a v dalších obcích.

¹ Srov. Motl, S., *Oběti a jejich vrazi*. Praha 2008, str. 117 - 120.

„Pochody smrti probíhaly doslova do posledního okamžiku německé „Třetí říše“. Zhruba čtvrt miliónu vězňů bylo během nich zavražděno, nebo zemřelo na nesnesitelné podmínky - hladem, zimou, na nemoci.“²

Dne 14. dubna roku 1945, před pádem Třetí říše vydal Himmler rozkaz: „*Ani jeden politický vězeň se nesmí dostat do rukou vítězných mocností*“³. Do rukou Sovětského svazu, Američanů a Britů. Velitelé koncentračních táborů tímto dostali přísný rozkaz vězně evakuovat a postupně je nejrůznějšími způsoby likvidovat. Rozkaz byl plněn pochody a transporty smrti, ve kterých velká většina vězňů zemřela.

Nejznámější pochody smrti:

- **Od 8. listopadu 1944 do prosince 1944** z Budapešti do koncentračních táborů v Rakousku (především do Mauthausenu) absolvovalo pochod smrti 76 tisíc vězňů.⁴
- **Od 18. ledna 1945** z Osvětimi do Wodzisławi (odtud vlakem do Gross-Rosenu, Buchenwaldu, Dachau a Mauthausenu) absolvovalo pochod smrti 66 tisíc vězňů, z nichž 15 tisíc zemřelo.⁵
- **Od ledna 1945 do 6. března 1945** z Grünbergu a z Glogau do Helmbrechtsu absolvovalo pochod smrti 3 tisíce vězenkyň, z nichž došlo pouhých 621.⁶
- **Od 13. dubna 1945 do 6. května 1945** z Helmbrechtsu přes Volary k Husinci (některé z žen absolvovaly už pochod z Grünbergu; tento druhý pochod většina z nich nepřežila) absolvovalo pochod smrti 1170 vězenkyň, z nichž přežilo asi jen 100.⁷

Z dalších velkých koncentračních táborů - Stutthofu, Gross-Rosenu, Buchenwaldu a jejich pobočných táborů pokračovaly kruté pochody smrti. V polovině března roku 1945 bylo odhadem v nacistických koncentračních táborech vězněno ještě 700 tisíc lidí, z toho 200 tisíc žen. Také do ghetta v Terezíně bylo v dubnu a květnu nahnáno na 15 tisíc zubožených vězňů. Po zjištění, že se nacisté již nestihnou zbavit všech vězňů do té doby obvyklými způsoby, vznikl plán posílat celé transporty na sever k Baltskému

² Zhroucení nacistického Německa. [on-line]. Dostupné na www.holocaust.cz.

³ Moulis, M. *Šedesát let pochodů smrti*. [on-line]. Dostupné na www.zasvobodu.cz.

⁴ Zhroucení nacistického Německa. [on-line]. Dostupné na www.holocaust.cz.

⁵ Tamtéž.

⁶ *Pochod k životu*. [on-line]. Dostupné na www.go-east-mission.net.

⁷ Tamtéž.

moři a tam je naložit na plavidla a ty pak potopit. „První na řadě byl koncentrační tábor Neuengamme u Hamburku. Na lodích Cap Arcona, Thiebeck a Deutschland bylo naloženo přes 9400 vězňů. Z potopených lodí se zachránilo jen 600 lidí. Mezi nimi 45 Čechů.“⁸

„Cap Arcona byl velký luxusní parník. Když vězni z Neuengamme vstoupili na loď, z bývalé nádhery luxusního parníku tu nic nezbylo. Byla to jen zanedbaná loď. Na jedné straně v rohu lodi byla hromada mrtvol. Sotva 200 metrů od Cap Arcona kotvil Thiebeck, větší nákladní parník, za ním loď Athény. Na druhé straně byla loď Deutschland a mezi Cap Arcona a ní bylo několik nákladních člunů.“⁹ Loď Cap Arcona byla zalidněná skupinami lidí všech národností. Němců, jako byl Rudy Goguel, jeden z vězňů na parníku, bylo jen několik stovek.

Ve svých vzpomínkách Rudy Goguel vypráví: „*Geschonek, Waldemar, Molls, Hermann a já jako zástupci německé skupiny rokujeme o situaci. Máme tu na palubě sto esesáků. Vojáci námořní pěchoty, kterých je 400 až 500, nejsou nepřátelský vůči nám. Jak se nechopíme iniciativy teď, můžeme se dožít toho, že nás v posledním okamžiku vyhodí do vzduchu.*“¹⁰ Říkali si, že dokud okolo nich krouží ponorky, nemůžou pomýšlet na akci, ani kdyby šli vojáci námořní pěchoty s nimi. Kapitán námořní pěchoty měl velké rozpory s velitelem SS a byl rozhodnutý, že za žádných okolností nedopustí násilí na vězňích.

„Ráno přeletěl záliv anglický pozorovací letoun a rádiem vyzval naši flotilu, aby vztyčila bílou vlajku a plula ke břehu. Na Cap Arcona visela říšská vojenská vlajka. Na palubě se hemžili esesáci. Okolo jedenácté hodiny se ozvalo na lodi volání: „Athény vztyčili bílou vlajku a loď pluje ke břehu!“ O třetí hodině naplnil ovzduší hukot motoru. Od západu přilétají letadla těžkých bombardérů. Praskot palubních zbraní, duté údery a potom strašný rachot: loď se zachvěla od základů. Buch! Buch! Buch! A ještě buch! Loď se potácí ze strany na stranu. Vyděšení lidé se ptají: „Kdo na nás pálí? Že by to byla letka SS? Nevšimli jste si, že esesáci si už před hodinou oblékali záchranné vesty?“ Na lodi začalo hořet, všechno syčí a praská a chodbami mezi kajutami se valí dusivý dým. Celý střed lodi hoří, vpředu i vzadu stojí ještě stovka vězňů namáčknutých jeden

⁸ Moulis, M. *Šedesát let pochodů smrti*. [on-line]. Dostupné na www.zasvobodu.cz.

⁹ Srov. *SS v akci. Dokumenty o zločinech SS*. Naše vojsko Praha 1961, str. 313 - 314.

¹⁰ *SS v akci. Dokumenty o zločinech SS*. Naše vojsko Praha 1961, str. 314.

na druhém a bojí se skočit do vody,¹¹ pokračuje výpověď Rudy Goguela. Před plameny ale museli skočit do vody, vodní plocha byla plná řvoucích hlav. Snažili se zachytit všeho, co by je udrželo nad vodou. Několik vězňů, kteří byli ještě na palubě, shazovali stoly a skříně do vody. Na obzoru se objevily záchranné čluny. Vězni se hodinu snažili vydržet v ledové vodě.

Lidé volali, mávali, ale jejich křik byl jen tiché blekotání. Rudy Goguel měl štěstí, že ho „záchranaři“ nezahlédli. Byly z německé námořní pěchoty a začali střílet do vody. Do všeobecného křiku se ozývaly poslední smrtelné výkřiky těch, které střely zasáhly. Trup Cap Arcony trčí z vody, za ním Deutschland a vedle něj Thiebeck. Ještě několik dní moře vyplavovalo na břeh spálená těla mrtvol.

Nacistům se zmenšoval prostor okupovaných Čech tím, že se k nim blížila spojenecká vojska. V dubnu a začátkem května roku 1945, ke konci války, se pochody smrti přesunuly do severních a západních Čech.

Nebylo ovšem dost dobře možné všechny vězně „evakuovat“. Jen v Osvětimi a Buchenwaldu jich ještě bylo kolem 250 000 a podobně tomu bylo v ostatních táborech a menších pobočných táborech. Tyto rychlé a velké „evakuace“ musely probíhat po železnicích a silnicích okupovaných Čech, aby mohly skončit v Terezíně nebo v Mauthausenu. SS věřilo, že tímto způsobem problém vyřeší. Spojenecká vojska jim však byla stále v patách.

„Celá tato hrůza a přitom nesmyslná akce začala 18. ledna 1945 vyklizením největšího a nejhoršího tábora Osvětim, a to nejdříve pěšími pochody do Gliwice a Wodzilsavi, odkud jedna část vězňů musela dále pěšky a druhá v železničních transportech vedených z valné části přes Moravu a Čechy. O den později začaly SS vyklízet sousední vyhlazovací tzv. rodinný tábor Birkenau (tedy Osvětim II určený Židům), 22. února Gross Rosen ve Slezku a další. Celkem šlo o 40 základních koncentračních táborů a o stovky jejich poboček.“¹²

¹¹ SS v akci. Dokumenty o zločinech SS. Naše vojsko Praha 1961, str. 314 - 315.

¹² Moulis, M. *Perzekuce jako princip*. [on-line]. Dostupné na www.zasvobodu.cz.

Příklad hromadných hrobů, kde bylo zavražděno, ubito, hladem a nemocemi zahubeno mnoho lidí¹³:

- Nýrsko - 108 lidí ve třech hromadných hrobech
- Kaplice – 117
- Bohosudov – 311
- Blatno u Jesenice - 52
- Březno u Chomutova - 286
- Žihle u Plzně - 273
- Stod - 240
- Tachov - 600
- České Velenice - 512
- Volary - 95

Přesný počet obětí těchto strašlivých pochodů se různí. Šlo o statisíce mrtvých. Daniel Jonash Goldhagen v knize *Hitlerovi ochotní katani* odhaduje, že o život musela přijít asi polovina ze 750 000 tehdejších vězňů oficiálních koncentračních táborů, tedy něco mezi 250 000 až 375 000.

1.1 Masakr u Gardelegen

Jeden z pochodů smrti končil také v německém městě Gardelegen. Tento pochod se konal na přelomu března a dubna roku 1945. Nesměl padnout do rukou postupujících amerických tankových jednotek. Dne 13. dubna byl transport zaveden do velké zděné stodoly na okraji města Gardelegen.

„Zem byla pokrytá silnou vrstvou slámy. Strážce ji polily benzínem, nahnaly zajatce dovnitř, slámu zapálily a zabarikádovaly vrata stodoly. Zpočátku se zajatcům podařilo oheň uhasit hadry, strážce však znovu otevřely vrata, slámu opět zapálily zápalnými střelami a házely dovnitř fosforové granáty. Nářek vevnitř utichl. Strážce potom vešly dovnitř a zastřelily každého, kdo se ještě hýbal. Jen dva zajatci – jeden Francouz a jeden Maďar – se zachránili. Po útěku německé strážce opustili svůj úkryt. Z 3000 vězňů přišlo o život ve stodole 1100 lidí. Osud ostatních je doteď neznámý.“¹⁴

¹³ Moulis, M. *Šedesát let pochodů smrti*. [on-line]. Dostupné na www.zasvobodu.cz.

¹⁴ Srov. *SS v akci. Dokumenty o zločinech SS*. Naše vojsko Praha 1961.

2 Pochod smrti z Grünbergu do Volar roku 1945

„První transporty a pochody smrti začaly v třesnutých mrazech v lednu 1945. Vězňové měli na sobě jen plátěné pruhované kazajky a na nohou dřeváky. Chodidla byla zabalená do onucí. Ti, kdo byli v táborech déle, byli vyhublí až na kost. Většina vězňů byla nemocná. Nemocní a staří brzy pochodu nestačili. Esesáci dodržovali příkaz do puntíku. Kdo se opozdil, kdo zůstal stát, byl bez milosti zastřelen. A tak každý pochod lemovaly desítky a brzy stovky mrtvol.“¹⁵

Koncem ledna 1945 se vydalo na strastiplnou cestu pochodu smrti přibližně tři tisíce ruských, maďarských a polských vězňů žen, jen s miskou a dekou. Tyto ženy, i přes to, že byl leden, nocovaly většinou pod širým nebem nebo namačkané jedna na druhé v nějaké stodole. Zprvu měly přiděly jídla a pití, ale postupem času od toho SS upustila a jídlo bylo příležitostné. Hladovějící ženy vyhrabovaly zpod sněhu zmrzlou trávu, jedly shnilé řepy, které občas našly u cesty, za což bývaly trestány SS dozorcí ubitím k smrti. Při odpočinku v některé z vesnic dozorcí SS nařídili vesničanům, aby pro vězněné ženy navařili v pařácích pro dobytek brambory či krmnou řepu.

Čím déle pochod trval, tím byli dozorcí SS krutější. Zima, nedostatek jídla a vyčerpání byly příčinou toho, že ženy zeslábly a nebyly schopné pokračovat v další cestě. Doprovod SS si s tím však poradil po svém. V nejbližším lese ženy nemocné a neschopné chůze bez milosti zastřelili. V některých případech byly pohřbeny zbylými vězeňkyněmi, ale často byly ponechány tam, kde byly zastřeleny.

„Dne 6. března roku 1945 došla do koncentračního tábora do Helmbrechts, již jen asi třetina žen z těch, které vyšly z Grünbergu.“¹⁶ Ženy, které byly vězněné v Helmbrechtsu, pracovaly v místní zbrojařské firmě. Lékař je navštívil pouze jednou, krátce, při jejich příchodu do tábora, z obav z epidemie. Židovské vězeňkyně jinak neměly nárok na jakoukoli lékařskou pomoc. Chodily oblékané v hadrech a mnohé z nich bez bot. S jídlem se na nich také šetřilo, dostávaly jíst jen jednou denně, a to v poledne chudou polévku, která byla v táboře nazývána „židovská polévka“ (Judensuppe).

¹⁵ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 23 - 32.

¹⁶ Mager, J., A. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar*. In *Střední Evropa*, ročník XVI., č. 100/2000, str. 33.

2.1 Pochod smrti z Helmbrechtsu

Pochod smrti z Helmbrechtsu započal dva dny před příchodem americké armády, 13. dubna 1945. Na poslední fázi své cesty se vydalo na jeden tisíc vězňených žen. Účastnice došly 17. dubna do koncentračního tábora ve Svatavě. *„Trasa vedla z Helmbrechtsu přes Ahornberg, Schwarzenbach a Rehau do Aše, odtud přes Hazlov do Františkových Lázní a dále přes Kaceřov a Bukovany.“*¹⁷

Vězeňkyně byly vyčerpané, umíraly cestou po desítkách. Noci byly ještě mrazivé a několik z nich přes noc doslova zmrzlo. Ženy byly tak hladové, že některé z nich se opět živily i starou trávou.

Pochody se konaly převážně po silnicích, neboť ostraha měla k dispozici nákladní automobily, snad také jízdní kola a koňské či volské spřežení na přesun nemocných.

Během transportu pochodu smrti obdržel velitel pochodu důstojník SS Alois Dörr rozkaz od velení SS: *„nestřílet další vězně; nepoužívat a odložit obušky; zničit materiály o koncentračním táboře Helmbrechts; propustit vězně, jakmile se objeví Američané“*. Dörr však žádný z těchto příkazů nerespektoval a transport pokračoval.

Při transportu se povedlo některým ženám uprchnout. Buď při náletech hloubkovými letci (při kterých bylo zastřeleno i několik vězeňkyň), nebo při nedbalosti SS dozorců v noci. Při nezdařilém útěku byly ženy bez milosti zastřeleny.

Při tomto pochodu smrti, jako u dalších hrůzostrašných pochodů, zemřelo v důsledku vyčerpání a nemocí mnoho žen a další byly zastřeleny z toho důvodu, že nemohly pokračovat v pochodu a celý transport tím zpomalovaly. Vyčerpané a hlady ztýrané ženy, které nebyly schopny další cesty, SS dozorcí, většinou dozorkyně, za živa pohřbili do hromadných hrobů společně s těmi, které zemřely.

Denně umíralo nebo bylo zastřeleno 10, a někdy dokonce až 20 žen. Výslech esesačky z doprovodu pochodu Herty Haaseové na americkém velitelství ve Volarech to potvrzuje: *„Přesně nevím, kolik jich bylo zastřeleno denně. Podle mého odhadu tak*

¹⁷ Mager, J., A. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar*. In Střední Evropa, ročník XVI., č. 100/2000, str. 33.

přibližně 6 až 10. Byly postříleny jen proto, že už neměly dostatek sil jít dál, nic jiného nespáchaly“.¹⁸

2.2 Poslední úsek pochodu smrti

Patrně večer 4. května 1945 dospěl pochod do Volar a následujícího dne se již nacházel na cestě k Prachaticím. Do Volar došlo na 170 vyčerpaných žen. O několik hodin později bylo na osmi koňských povozech přivezeno dalších přibližně 140 žen, které nebyly schopny chůze.

Ve Volarech dozorcí SS umístili ženy do místní továrny Oskara Knäbla a pily Otty Pinskera. V Knäblově továrně bylo ponecháno kolem padesáti nemocných, dalšího pochodu neschopných žen.

Bližící se americká armáda, která byla již slyšet střelbou v blízkosti Volar, byla důvodem ke spěchu SS dozorců. Nařídili proto více jak polovině žen připravit se k pochodu, který měl směřovat na Prachatice. Je záhadou, jakým způsobem vybírali ženy, které se měly tohoto pochodu zúčastnit. Byly to ženy, které nebyly schopné chůze, proto jim byl připraven nákladní automobil. Naopak ty ženy, které byly schopny pochodu, byly zanechány v kůlně s těmi, které už byly na pokraji svých sil.

„Transport byl pravděpodobně rozdělen. Jedna část pokračovala směrem na Cudrovice a Blanický mlýn a druhá část pochodu se vydala na cestu přes močály směrem na Mlýnskou ulici. Postupně se ženy dostaly na stejnou trasu směřující k Blanickému mlýnu a zde se pravděpodobně oba transporty spojily a společně pokračovaly směrem na Blažejovice.“¹⁹

V místě tehdejší osady Bierbuck, poblíž Blažejovic, byl transport napaden americkým hloubkovým letadlem. Při útoku byla zabita jedna dozorkyně SS Ruth Schulzová a dvě raněny. Ty zajatkyně, které byly schopny útěku, využily chaosu, který způsobila střelba, a uprchly do okolních lesů. Dozorcí SS se však ze šoku vzpamatovali a ihned zahájili střelbu na uprchlé zajatkyně. Zastřelili každou, kterou spatřili. Přišlo zde o život dvacet dva žen. Dozorcí SS zastřelili i ženy, které zůstaly na nákladním automobilu.

¹⁸ *Výpověď Haaseové. Dokumenty US Army.*

¹⁹ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt.* ČB, 2008, str. 25.

Po tomto masakru se dozorcí uklidnili a znovu sehnali zbytek transportu dohromady a pokračovali dál směrem na Prachaticy. V Prachaticích měli všichni přečkat noc a v brzkých ranních hodinách pokračovat dál směrem k Husinci.

2.3 Osvobození

Ze strachu z napáchaných činů na bezbranných lidech dozorcí SS 6. května roku 1945 opustili zbytek transportu poblíž husinecké přehrady. Ženy se rozutekly do okolních vesnic, do obcí Husince, Chluman, Hájku, Dubu a Bavorova. Zde jim byla poskytnuta pomoc od místních obyvatel. Obyvatelé jim poskytli rychlé ošetření ran, očistu, oblečení, jídlo a ubytování. Někteří ze strachu a ze šoku při pohledu na zubožená těla žen nepomohli.

Druhého dne se již zpráva o bývalých věznicích dostala na velitelství 2. praporu partyzánské skupiny Šumava II. ve Vodňanech. Bývalé vězeňkyně se za pomoci partyzánské skupiny dostaly do Volyně, kde byly umístěny do školy. Zde byly lékařsky ošetřeny a ubytovány. Zdravotní stav některých bývalých vězeňkyň byl velice vážný. Byly tělesně a duševně vyčerpané. Nebyly schopné se samy umýt, obléci se. Do nemocnice v Písku, Strakonících a ve Volyni byly převáženy nejtěžší případy. Ne všechny účastnice, které se dočkaly osvobození, však útrapy z pochodu smrti přežily.

„Ve Volyni zemřely dvě bývalé vězenkyně. Ve Volarech potom od 8. května do konce roku 1945 dalších dvacet a v písecké nemocnici také dvě. Ze Strakoníc víme o jednom úmrtí.“²⁰

„To, co se stalo u Blažejovic, oznámili dozorcí veliteli SS ve Volarech. Ještě tohoto dne zajistil svoz mrtvých žen zpět do Volar a ukryl je pod vrstvou chlévské mrvy u zemědělské usedlosti čp. 155 přímo pod hřbitovem.“²¹ Jako zahlazení stop.

Obyvatelé města Volary, antifašisté, však tuto událost nenechali v utajení. Proto tento čin sdělili osvobozené americké armádě. Velitel americké armády po ověření této informace nařídil ostatky žen z mrvy vyzvednout a uložit do rakví, které museli vyrobit němečtí truhláři. Stejným způsobem bylo postaráno i o ostatky dalších žen na posledním úseku pochodu smrti.

²⁰ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 25.

²¹ Srov. Tamtéž, str. 28.

„Při ukládání zemřelých do rakví a kopání hrobů se museli zúčastnit všichni němečtí obyvatelé města Volar. Stejně tak při pohřbu obětí pochodu smrti, který se konal 11. května 1945, se muselo kolem rakví, které byly z velké části otevřené, projít opět všechno německé obyvatelstvo Volar. Příkaz dostali proto, aby viděli, co dokázali udělat jejich soukmenovci z bezbranných lidí.“²²

2.3.1 Ženy v kůlně a pile

Ženy, které zůstaly v kůlně a pile, dozorcí SS ze strachu opustili. Dozvěděli se o tom obyvatelé Volar a snažili se jim pomoci. Oskar Knäbl podal 9. května roku 1945 na velitelství americké armády svědeckou výpověď: „Vzhledem k tomu, že pan Otto Pinsker, který je majitelem továrny, se nestaral a nezajímal o tyto zajatky, pečoval jsem o ně já a sháněl jsem jim chléb, polévku a mléko poté, co odešly SS strážě. Některým ženám se mezitím podařilo uprchnout. Skryly se buď v lese, nebo u zdejších lidí. Chudší lidé pomáhali nejvíce.“²³

Výpověď amerického vojáka při pohledu do stodoly na zubožená ženská těla: „Před stodolou jsem potkal kapitána Wa., a zeptal se ho, co objevil. Odpověděl, že zde má skupinu 118 židovských žen a že něco tak strašného ještě neviděl. Vyzval mě, abych vešel dovnitř a obhlédl situaci, což jsem také učinil. Stodola byla jednopatrová dřevěná barabizna. Uvnitř byla tma a odporná špína všeho druhu. Už při prvním pohledu na tyto nešťastnice jsem byl naprosto šokován, neboť jsem nemohl uvěřit, že je možné člověka takto ponížít, vyhladovět, že je možné, aby někdo byl tak vyzáblý a přitom zůstal za takových podmínek naživu... To, co jsem nakonec v tom malém prostoru spatřil, připomínalo hromadu přes sebe ležících myší... slabých natolik, že se nedokázaly ani pohnout... Jedna věc mě při vstupu do stodoly překvapila. Myslel jsem si, že před námi leží skupina stařen, a zprvu jsem jim hádal něco mezi padesáti a šedesáti lety. Byl jsem překvapen a šokován, když mi jedna z těch dívek na otázku, jak je stará, odpověděla, že jí je sedmnáct. Zdálo se mi, že jí musí být alespoň padesát...“ (Daniel Jonah Goldhagen: *Hitlerovi ochotní katani*)

Henry Hooper, major 5. pěší divize, po zjištění, v jakém jsou ženy zuboženém stavu, začal ihned organizovat záchrannou akci.

²² Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 29.

²³ Dokumenty US Army.

„Počátkem dubna roku 1945 byla uzavřena zdejší Odborná dřevařská škola, ve které byl dočasně zřízen útulek pro německé utečence. Během dubna byl přeměněn na německou vojenskou nemocnici. Američtí vojáci požadovali 7. května, aby v této budově bylo vyhrazeno místo asi pro 120 židovských žen. Německý důstojník na to odpověděl Ženevskou konvencí, podle které nemají civilní osoby povolen vstup do vojenských nemocnic. Důstojník americké armády proto vytáhl svou pistoli a nařídil okamžité vyklizení budovy.“²⁴

Začal převoz židovských žen, které vážily pouhých 38 kilogramů. V následujících dnech však několik nejvíce zubožených žen i přes okamžitou pomoc lékařů zemřelo. Největší zásluhu na záchraně životů žen měli vojáci 5. zdravotnického praporu.

Ženy, které přišly o své domovy, o své rodiny a blízké, se neměly kam vrátit, proto několik z nich našlo svůj nový domov zde v Čechách. V Prachaticích zůstala například paní Ida Vávrová (roz. Haberová) a Marie Zioliánská, v Drhovci paní Sala Wolfová, v Písku paní Renata Dindová (roz. Silbigerová) a do Volar se v roce 1946 vrátila paní Halina Tenglerová (roz. Grabarczyková).

2.4 Růžena Dindová

Paní Růžena Dindová, účastnice pochodu smrti z Helbrechtsu do Volar, vzpomínala v rozhovoru se Stanislavem Motlem: *„Poslední kilometry pochodu jsem už ani nevnímala. Boty jsem už neměla, myslím podrážky. Zbyly mi jen ty vršky a ty jsem měla přivázané k opuchlým nohám provázky. V Husinci mě vzali domů nějakí starší hodní lidé. A já se mohla po mnoha měsících konečně umýt. Podívala jsem se do zrcadla a strašně jsem se lekla. Pak jsem se podívala za sebe, co je to za tu strašnou ženskou, která se na mě do zrcadla dívala. Potom jsem pochopila, že tou ženskou jsem byla já sama. Tenkrát to byl pro mě úplně cizí člověk, nějaké strašidelné zjevení... Pak jsem se šla zvážit. Měla jsem necelých osmadvacet kilo...“*

2.5 Doprovod transportu pochodu smrti

Pochod smrti doprovázel velitel transportu a několik členů SS. Jejich výzbrojí byly pušky, pistole, důtky a obušky. Celkem jich mělo být dvacet - pět mužů a patnáct žen. Velitelem pochodu byl velitel helmbrechtského ženského koncentračního tábora Unterscharführer Alois Dörr.

²⁴ Srov. Krejssová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 31.

Alois Dörr obdržel rozkaz od hlavního štábu SS, aby přestal se zabíjením a bitím vězeňkyň a při přiblížení americké armády vězeňkyně propustil. Dörr však rozkaz neuposlechl a pokračoval s transportem dále pryč před americkým vojskem. Osobně byl odpovědný za smrt více než dvou set židovských žen. *„V roce 1968 byl v Německu zatčen, vyšetřován a v roce 1969 odsouzen k doživotnímu žaláři. Po deseti letech byl propuštěn a v roce 1990 zemřel přirozenou smrtí.“*²⁵

Michal Weingärtner pocházel z maďarské německé rodiny. Právě on, dne 5. května roku 1945 v blízkosti silnice Volary – Prachatic, zavraždil většinu z 22 vyčerpaných vězeňkyň. Třemi ženami, které tento masakr přežily, byl identifikován jako vrah těchto 22 žen z posledního úseku pochodu. Byl otcem nenarozeného dítěte SS Ruth Schultzové, která byla zabita při napadení transportu. Weingärtner zabíjel své oběti nemilosrdně. K zavraždění neměl příkazy, byla to jeho vlastní iniciativa a potěcha. Bez potrestání žil v Rakousku.

Při přestřelce u Cudrovic dne 5. května roku 1945 byla zastřelena SS Ruth Schulzová a raněna SS Charlota Stummerová. Tělo SS Ruth Schulzové bylo převezeno do Prachatic, kde by měla být údajně pohřbena. SS Charlota Stummerová byla převezena do vojenského lazaretu do Volar, kde jí byla amputována noha, a 20. června roku 1945 zde zemřela.

Další ženská ostraha SS Herta Hasserová, sadistická vražedkyně, jak je patrné z výpovědí účastnic, dávala rozkazy SS dozorcům, aby zastřelili zesláblé vězeňkyně. Při útoku na transport jí byla ustřelena polovina chodidla, s čímž ji převezli do volarské nemocnice. Po vyléčení byla dopravena americkou policií do sběrného tábora Cămp-Dachau v Německu. Herta Haseová nikdy nebyla na opakovanou žádost ministerstva vnitra ani na základě zatykače Krajského soudu v Písku vydána do naší republiky. V roce 1947 byla z vězení propuštěna a nebyla již znovu zadržena a vyšetřována.

²⁵ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 33.

Další příslušníci ostrahy²⁶:

- SS Walter Kowaliw
- SS Ingeborg Schimming
- SS Sebastian Kraschansky
- SS Paul Letmethe
- SS Werner Jarritz
- SS Hilde Krügerová
- SS Helga Hegelová

2.5.1 Život nacistů po pochodu smrti

Když polomrtvé ženy došly do Volar a do dalších míst v okolí Prachatic, němečtí dozorcí a dozorkyně prchali do bezpečí. Včetně Aloise Dörra a Ingeborg Schimmingové, které bylo přezdíváno Strašlivá Inge. Do rukou spravedlnosti se však dostala, v naší zemi, pouze dozorkyně Ruth Hildová, která byla odsouzena v Písku k trestu smrti. Před popravou vztyčila hrdě pravici a zařvala: „*Heil Hitler!*“

„Stejný trest měl stihnout i Hertu Obenhauerovou „lékařku“ z Ravensbrücku za její pokusy na bezbranných ženách. I když byla vyšetřována, nikdy nebyla spravedlivě potrestána.“²⁷

Ostatní viníci žili v Německu nebo Rakousku. Teprve v roce 1968 na nátlak bývalých vězeňkyň žijících zejména v USA a Izraeli, se ocitl před soudem v Hofu Alois Dörr. Alois Dörr, zabiják, který musel denně pořádně ztlouci alespoň jednoho Žida, jinak se mu špatně spalo, byl odsouzen na doživotí, avšak po necelých devíti letech byl z vězení propuštěn za dobré chování. Bývalí nacističtí zločinci se vesměs ve vězení velmi dobře chovali. Slepě poslouchali a vykonávali rozkazy.

V době procesu s Dörrem se v některých výpovědích svědkyň objevovalo čím dál častěji i jméno Ingeborg Schimmingová. Dr. Heinz-Bernd Wabnitz, mluvčí Státního zastupitelství v Hofu, to ostatně potvrzuje: „*O paní Schimmingové jsme v té době už věděli hodně. Jenomže jsme ji nemohli obžalovat. Neznali jsme místo jejího pobytu.*

²⁶ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 35.

²⁷ Tamtéž.

Kdybychom ho znali, udělali bychom všechno pro to, aby se ocitla před vyšetřovatelem.“²⁸

2.5.2 Ingeborg Schimmingová-Assumussová

Aby se mohla Ingeborg Schimmingová-Assumussová zodpovídat ze svých zločinů v Československu, byla Německá demokratická republika dvakrát požádána československými orgány o to, aby byla vydána do Československa. „*I přes výpověď jedné z vězeňkyň, ve které doslova stojí, že nedaleko Klatov ubila Strašlivá Inge šest židovských vězeňkyň*“²⁹ nám Německá demokratická republika Schimmingovou-Assumussovou nevydala.

Proč do Československa Strašlivou Inge nevydali? „Nejspíš spolupracovala s východoněmeckou tajnou policií Stasi, jako konfidentka. S největší pravděpodobností si tím vykoupila svobodu.“³⁰

Ingeborg Schimmingová-Assumussová nebyla nikdy za své týrání a zabíjení nebohých žen potrestána a v tichosti zemřela v Německé demokratické republice, aniž by obyvatelé východní části Berlína, ve kterém žila, věděli, jakou měla minulost.

Stanislav Motl, autor knihy „*Oběti a jejich vrazi*“, se vydal po stopách Ingeborg Schimmingové-Assumussové. Když dorazil do východní části Berlína, na místo, kde Ingeborg ještě před nedávnem bydlela, oslovuje drobnou stařenku, která se na něho dívala jasně modrýma dobrýma očima za kostěnými brýlemi, jak sám píše. Paní byla dobrou známou Ingeborg Schimmingové-Assumussové. „*Žila velmi nenápadně a také skromně,*“ vzpomínala stařenka v rozhovoru se Stanislavem Motlem. „*Ale jednu neřest přece jen měla. Strašně moc kouřila. To se vždycky uvelebila na balkoně a kouřila jednu cigaretu za druhou. Dlouhé minuty takhle vydržela jenom kouřit a dívat se kolem...*“, dodala.

Stanislav Motl na to reaguje myšlenkou: „*Co všechno asi při těch kuřáckých selankách běželo paní Ingeborg hlavou? Vybavila si někdy při nich chvíle, kdy byla neomezenou vládkyní nad životy spousty lidí – zoufalých lidí, kteří ji znali pouze pod přezdívkou Strašlivá Inge?*“

²⁸ Motl, S., *Oběti a jejich vrazi*. Praha 2008, str. 121.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Srov. Motl, S., *Oběti a jejich vrazi*. Praha 2008, str. 122.

Stanislav Motl navštívil ve Volarech Růženu Dindovou, která byla jednou z mála, která smrtící pochod z Helmbrechtsu do Prachatic přežila. „*Esesáci byli hrozni*“, vzpomínala paní Dindová v rozhovoru se Stanislavem Motlem, „*ale ty esesačky byly ještě horší. Mlátily nás holemi a zabíjely. V tomhle vynikala hlavně Strašlivá Inge. Dobře, velmi dobře si ji pamatuji. Byla hrozně nelidská. Pro každou maličkost nás bila. A také zabíjela. Jednou jsme musely holýma rukama zahrabat několik ubitých děvčat...*“

2.6 Ochránci nacistů

Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku bylo vydáno několik rozsudků smrti a dlouholeté tresty. Na otázku předsedy tribunálu, zda se cítí některý z nich vinný, odpověděl každý záporně. Všichni však nebyli dopadeni, většina z nich unikla a mnozí stále ještě unikají.

Většinu nacistů se nepodařilo odsoudit proto, že se jim podařilo uprchnout díky konkrétním lidem, kteří jim pomohli a dodnes pomáhají, ale také nad mnohými nacisty držely ochrannou ruku nejrůznější tajné služby.

Tito lidé, kteří unikli spravedlnosti, si stihli uložit na anonymní bankovní konta spoustu finančních prostředků, nashromáždili si velké množství zlata, starožitností a uměleckých děl, které vyvezli do zahraničí.

Paní Růžena Dindová v konečném rozhovoru se Stanislavem Motlem ještě dodala: „*Buďte ujištěn o tom, že tihle lidé nebudou nikdy potrestáni. „Pochopte, jsou to Němci a jsou doma. A to přece mluví samo za sebe... Víte, já se neumím mstít. Ale nemohu zapomenout. Nemohu zapomenout na to, co se tenkrát stalo a co nám Němci udělali... Možná se to v Německu změní, až do justice přijde další generace lidí, tihle, co tam jsou, přestože nacismus třeba ani nezažili, jsou s tím hodně spjati, třeba i přes své rodiče, prarodiče... Možná se to pak trochu změní, ale nevím. To už my, co jsme to zažili, včetně našich trýznitelů, budeme asi mrtví.*“

2.7 Hřbitov obětí pochodu smrti ve Volarech

Židovský hřbitov ve Volarech vznikl v květnu roku 1945. Nachází se u městského hřbitova na okraji Volar. Zde našlo poslední odpočinek 95 dívek a žen, které nepřežily poslední závěr pochodu smrti, který vyšel z Helmbrechtsu.

Na údržbě hřbitova se podíleli v prvních poválečných letech místní organizace Svazu protifašistických bojovníků a skauti. *„K údržbě se také přidávaly další volarské spolky, zejména členky Českého svazu žen, které měly nad tímto hřbitovem patronát.“*³¹

V roce 1995 se ve Volarech konalo 50. výročí ukončení druhé světové války. Tehdejší starosta Svatopluk Vokurka na adresu žen z pochodu smrti, které dosud žily, rozeslal více než stovku zvacích dopisů. Pozvání přijalo 24 účastnic³² transportu.

- Z Izraele – 13
- Z Kanady – 2
- Z USA – 7
- Ze Švédska – 1
- Z České Republiky – 1

Na tomto místě Lilli Silbiger, jedna z žen pietního aktu, pronesla následující slova: *„Tyto ženy, které zde leží, neměly to štěstí jako my. Velice trpěly a v posledním okamžiku už neměly sílu vidět světlo před sebou. My, které jsme přežily, si uvědomujeme, že chybělo málo, abychom zde ležely také. Dostaly jsme šanci vybudovat si vlastní rodiny, ale srdce nám krvácí nad osudem našich sester. Děkujeme, že jsme mohly přijet do Volar. Je to pro nás uklidnění a nadějí, že můžeme odejít s lehkým srdcem. Prosíme, nechte je odpočívat v pokoji.“*³³

Tehdejší starosta na závěr 50. výročí, předal každé ženě stříbrnou minci raženou pro tuto příležitost, plastiku ženy stojící nad židovským hřbitovem, pamětní list a rudou růži. Ženám byly předány také dvě repliky sochy a dvě pamětní plakety, které putovaly do muzea Holocaustu ve Washingtonu a muzea Yad Vashem v Jeruzalémě.

³¹ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 95.

³² Tamtéž, str. 97-98.

³³ Tamtéž, str. 98.

Při konání 60. výročí osvobození, konaného 8. května roku 2005, přijal pozvání vrchní rabín Karol Sidon. Poděkoval městu a všem za projev úcty k mrtvým ženám a péči o hřbitov obětem pochodu smrti. Na závěr tohoto výročí osvobození byla pronesena následující slova: „*Na tomto místě se jen těžko hledají slova. Oběti války byly hrůzné, strašné byly ty, které přinesli vojáci, nejtragičtější ale byly oběti těch, kteří se nemohli bránit. Těm, kteří položili životy ve jménu svobody, vděčíme za to, že můžeme žít. Nesmíme je zklamat. Nezapomínejme na tyto ženy, které zemřely, abychom my mohli žít.*“³⁴

2.7.1 Podoba židovského hřbitova

Židovský hřbitov je složen ze sedmi souvislých pásů hrobů. Podél zdi, které sousedí s městským hřbitovem a domkem pod tímto hřbitovem, je vysázeno 28 thují. Před hřbitovem je umístěna socha, torzo ženy, od akademického sochaře Vojtěcha Paříka.

„V přední části hrobů byl dne 9. května roku 1956 odhalen pomník s nápisem: „*Věčné památce obětem nacizmu – účastníkům pochodu smrti 1945*“. V roce 1974 byl odstraněn a na levé straně čelní zdi hřbitova byla umístěna vzpomínková deska s nápisem: „*Zde jsou uloženy pozůstatky 96 žen, účastnic pochodu smrti z Ravensbrücku*“. 8. května roku 1976 byla odhalena deska na pravé straně před vchodem na hřbitov s nápisem: „*Na tomto místě jsou uloženy pozůstatky 96 žen, bývalých vězeňkyň z koncentračního tábora Ravensbrück, které po několikaměsíčním pochodu smrti zahynuly mučednickou smrtí v okolí našeho města. Účastnice pochodu smrti byly národnosti české, ruské, polské, maďarské a německé – čest jejich památce*“. Nápis byl na desce uveden v pěti jazycích.“³⁵

Další úpravy se konaly v roce 1986, kdy architekt Vojtěch Storm při studii podkladů zjistil, že od prvopočátku je chybně uváděn počet obětí. „*Počet obětí II. světové války je 96, ovšem jednou z nich je Rus Gregorij Onopščenko (ruský zajatec)*.“³⁶

Na jaře roku 1989 byl v levé horní části hřbitova postaven pomník s nápisem: „*Je vám to lhostejné, vy všichni, kteří jdete kolem? Pohled'te a vizte, má-li někdo takovou bolest, jaká byla způsobena mně*“ (Nář. 1, 12).

³⁴ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 99.

³⁵ Srov. Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 95-96.

³⁶ Krejsová, J., Krejsa, Z. *Přes Volary přešla smrt*. ČB, 2008, str. 96.

Dále byla část plochy od vchodu k pomníku vydlážděna a tabuli před vchodem nahradila nová a na ní je v češtině, maďarštině, polštině a němčině napsáno: „*Zde je pohřbeno 95 žen židovského původu, které byly na pochodu smrti v květnu 1945 v okolí města umučeny nacisty*“.

I hroby prošly úpravou. Plechové destičky se jmény byly nahrazeny kameninovými pomníčky s jednotlivými jmény účastnic. Na deseti z nich je nápis „Neznámá“, protože se jména žen nikdy nepodařilo zjistit.

2.8 Park přátelství

Park přátelství ve Volarech byl založen 5. května roku 1995 u základní školy v ulici U Nádraží. Připomíná konec války, stejně jako hřbitov obětí pochodu smrti. V Parku přátelství je vysázeno 96 stromků a keřů, které vysázeli hosté oslav 50. výročí ukončení druhé světové války a žáci místní základní školy. Tehdejší starosta Svatopluk Vokurka společně se starostou města Helmbrecht Manfredem Mettererem zasadili první strom. Tento počet vysázených stromků má vyjadřovat počet pomníčků na hřbitově obětí pochodu smrti. Každý stromek je symbolem nového života.

V Parku přátelství se také nachází pamětní deska s česko-německým nápisem:

HELMBRECHTS - VOLARY
Pochod smrti 1945 Todesmarsch
Usmíření 1995 Versöhnung

3 Regina Pelánková (roz. Lazarovičová)

Tato kapitola a dvě následující podkapitoly jsou přepisem audio nahrávky paní Reginy Pelánkové a vzpomínek rodiny Lazarovičových.

Příběh Reginy a její rodiny je příběhem začínajícím v Podkarpatské Rusi v okresním městě Sevluš. Otec Mór Lazarovič provozuje povoznictví. S manželkou Annou, roz. Markovičovou, která pracuje v domácnosti, mají sedm dětí, čtyři chlapce (Rudolfa, Ignáce, Martina a Josefa) a tři děvčata (Reginu, Růženu a Helenu). Nejstarší z dívek je Regina, chodí současně do maďarské i rusínské školy. Řemeslo, pánská krejčovná, čemuž se Regina učila, ji bavilo, přesto, že chtěla na gymnázium, na které se nedostala,

protože byla Židovka. Školu však nedokončila kvůli extrémní protizidovské organizaci, kterou ve svých vzpomínkách označila jako „teroristickou“.

V této době živnostníci smějí zaměstnávat jen jednoho Žida. Regina se tedy začala učit plést předměty z proutí u brněnské firmy, která provozuje ve městě košíkářství. Firma byla otevřena pro lidi, jako byla Regina. Předměty z proutí však nikdo ve městě nepotřeboval a po třech měsících se firma zavírá.

Podkarpatskou Rus a východní část Slovenska obsadili Maďaři, kteří spolupracovali s nacistickým Německem. Dne 15. března roku 1939 šli na okraj města mladí lidé. Byla zde i Regina. Tato skupina mladých nechtěla maďarské vojsko pustit do města. Toto maďarské vojsko patřilo do první vlny, takové, která zabíjela bezdůvodně a kohokoliv. Tuto skupinku mladých však jen zahnali do svých domovů. Maďaři zavírali židovské obchody, Židé nemohli chodit nakupovat, jen do některých obchodů, a nesměli se zaměstnávat. Regině sebrali kamarádku s kamarádem, které už nikdo potom neviděl.

Reginin bratr Rudolf společně se dvěma bratránci a dalšími dvěma kluky se rozhodl utéct přes Polsko. Regina měla jít s nimi. Chlapci šli napřed a maďarští vojáci je chytili a na místě zastřelili.

Rodiče posílají Reginu ke známým do Královského Chlumce na východním Slovensku. Tato rodina měla obchod s textilem a parfumerií. Regina byla pomocnicí v krámu a chůvou tří dětí. Po zjištění, že je Židovka, je zařazena do nejbližšího transportu.

Tento transport byl složen zejména z maďarských Židů. Osm dobytčích vagonů, ve kterých mohlo být na 85 000 Židů, bylo doprovázeno maďarskými vojáky, kteří je předali příslušníkům SS. Vlak jel neznámo kam a v noci, asi po týdnu, zastavil a zůstal zavřený až do svítání, kdy se otevřely dveře a ozýval se štěkot psů a křik vojáků „*alles aufsteigen*“, „*los, los*“.

Paní Regina uvádí, jak se Židé otáčeli po jménu stanice. Žádná budova tam však nestála, jen dlouhá betonová rampa, kde je příslušníci SS začali rozdělovat: „*Ženy a děti zvlášť, muži zvlášť, los, los...*“. Nacházeli se v koncentračním táboře v Osvětimi.

Po rozdělení se měli svléknout, oblečení složit do komínků, aby si jej po sprše, kterou příslušníci SS nazývali sauna, mohli dobře najít a zase obléci. Ostříhali je, oholili a

natřeli chlorovým roztokem. Po této „očistě“ jim příslušníci SS dali hadry, staré a špinavé, které tam ležely na velké hromadě. Regina dostala košilku a šaty, byl asi červenec, jak uvádí ve svých vzpomínkách.

Tyto ženy byly odvezeny do pracovního tábora do Birkenau. Celý den nedostaly ani vodu. Ráno přišli vězeňští funkcionáři a před barákem ženy nastoupily a funkcionáři je začali počítat. Když dopočítali, přišli příslušníci SS, kteří počet přepočítávali. Židovské vězeňkyně nastoupily do baráku, ve kterém byly dřevěné široké dvojlůžkové palandy. Spalo se na nich po šesti. Do baráku se vešlo na 1300 osob. Každé ráno a večer se přepočítával počet vězňů, který musel souhlasit.

Příslušníci SS se báli tyfu, a proto na práci začali vybírat až po karanténě, která trvala 3-5 dní. V noci byl cítit zápach a byl vidět červený kouř. Na otázku, co je to za kouř a za zápach jim funkcionáři odpověděli, že je to zbytek transportu, kde skončí ostatní také. Regina se na protest na žádnou práci nehlásila. Nechtěla pracovat pro esesáky, jak uvádí ve svých vzpomínkách, když věděla, že jednou skončí jako zbytek transportu.

Musela však uklízet lágr, mýt záchody, drhnout latríny a také pracovat jako pohřební služba. Na káru nakládala mrtvoly a vozila je k pecím. Denně vozila 15, někdy více, někdy méně mrtvých Židů. Více než rok se nehlásila k žádné práci a jen uklízela a vozila mrtvé. Ostatní vězeňkyně Regině říkaly, ať se přihlásí k nějaké práci, že hledají kuchařku. Regina se přihlásila na toto místo, a aby se tam dostala, lhala, že vařila v sirotčinci. Vytetovali jí číslo A-16310 a poslali na práci do kuchyně.

V kuchyni se vařilo ve velkých kotlích, kterých bylo dvanáct. Jeden kotel byl na 600 litrů, byl tak vysoký, že do něj bylo vidět jen za pomoci stoličky. Vše se muselo mýt chlorovou vodou. Příslušníci SS říkali, že co je bílé, to je čisté. Jídelníček v táboře vypadal následovně: ráno čaj, na oběd polévka a večer chleba se lžičkou marmelády, nebo kousíček salámu a někdy také plátek krvavé tlačenky.

Regina stále myslí na svou rodinu a každého se ptá na svou sestru Růženu, která tam také musí být. Jednou večer ji spatří, jak se vrací do lágru. Nemyslela pak na nic jiného, než jak být s Růženou spolu. Růžena pracovala ve skupině, která chodila na práci na pole. Regina zkoušela, jestli by si nějaká kuchařka nevyměnila práci s Růženou. Ty se jí však vysmály. V polní skupině však stojí jedna dívka o práci v kuchyni. S Reginou si musejí vyměnit číslo na rukávě a levé straně prsou. Byl to velmi riskantní čin.

Němci začínají v prosinci roku 1944 likvidovat osvětimské tábory. Do plynu jsou posíláni jen slabí, nemocní a staří. Je však ještě spousta vězňů „při síle“. Regina s Růženou a další vězni jedou vlakem a nevědí kam. Před zimou je chrání jen papírové pytle. Dojeli přes Bergen Belsen do České Lípy. Nacházela se zde fabrika na obaly na granáty. Zde měly ženy pracovat. Samozřejmě to neumějí a kazí materiál a jsou kvůli tomu trestány. Regine se jednou při čištění rozletí stroj na všechny strany. Příslušníci SS ji tak zbili, že by bez pomoci Růženy na barák nedošla. Zkrvavené ruce jí spoluvězeňkyně ovazovaly kusy hadrů.

Spojenecké armády se přibližovaly a příslušníci SS už nevědí, kam s vězni. Koleje byly zničeny hloubkovými letci, tak SS rozhodlo, že Židovky půjdou pěšky.

3.1 Pochod smrti

Tento pochod smrti se skládal asi z tří tisíc žen národnosti německé, maďarské, slovenské, francouzské a holandské, jak uvádí paní Regina. Odehrával se na cestách pod Krušnými horami. Jako v každém pochodu smrti většina sotva stojí na nohou a spousta z nich nevydrží dál snášet útrapy pochodu a podléhají vyčerpání a hladu.

Jen třikrát za měsíc dostanou jeden bochníček chleba, o který se musí podělit deset žen. Jen jednou se jim dostalo teplého jídla, a to v jakési víscce od sedláka, který jim nabídl pařák brambor, které chystal pro prasata. Jako u pochodu smrti přes Volary s přicházejícím jarem jedí vězeňkyně trávu a pijí vodu z potůčků a řek.

Cestou dozorcí SS propustili německá děvčata. Paní Regina při pochodu četla několikrát stejné cedule s názvy: Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Cheb, došlo jí tedy, že neustále bloudí dokola. Po tomto neustálém bloudění, kdy určitě dvakrát obešly Liběšice u Litoměřic, strážce křikly: „*Halt!*“.

Dozorcí SS křičeli a ukazovali na louku, kde dole bylo políčko a za ním les, ať vězeňkyně jdou tam. Ženy však stály a bály se a v tom začali dozorcí SS střílet do vzduchu, aby ženy rozehnaly. Ženy si lehly do škarpy, až když výstřely ustaly, odvážily se zvednout hlavy. Spatřily, že dozorcí jsou pryč i s vozem, který vězeňkyně musely tahat.

Na louce objeví políčko brambor. Hladově se na ně vrhnou, omývají o rosu a hltají je syrové. Nevědí, co mají dělat, kam jít, sedí proto na louce a čekají. Po několika hodinách spatří četu vojáků, jsou to sovětští vojáci.

Vojáci posílají ženy do nejbližší vesnice, kde jim ani na tlučení na vrata nikdo neotvára. Až po příchodu důstojníka, který vidí nešťastné ženy sedět na návsi, nařizuje domorodcům, že ženy musí přijmout. Na rozkaz je neochotně pouštějí do svých světnic a dávají jim chléb a teplé mléko.

Druhý den všechny ženy prohlédne vojenský lékař a nařizuje, co mají dostávat k jídlu. V Liběšicích zůstanou skoro tři týdny. Po pochodu jich zbylo 365.

3.2 Život po válce

Po vystavení papíru na cestu domů na obecním úřadě v Žatci mohla Regina společně se sestrou Růženou zpátky do rodné Velké Sevluš. Cesta trvala přes týden. Musely nejdříve do Prahy do karantény, pak do Bratislavy, Maďarska, kvůli strachu z infekce opět do karantény a pak konečně do Velké Sevluš. Rodinu však nenašly a jejich dům už patřil někomu jinému. Zůstaly proto u sousedů. Dozvěděly se, že rodiče s nejmladší sestrou Helenkou našli smrt v plynu a Ignác zůstal někde v horách. Růžena odjela na zotavenou a Regina čekala každý den na vlakovém nádraží ve Velké Sevluš na někoho z rodiny. Jednoho rána přijeli kluci, které znala, a ptají se jí: „*Co tu děláš? Máš být mrtvá, říkal nám to Martin, že si psala lístek, že tě zatkly a že budeš mrtvá*“. Hned se ptala, kde je její bratr Martin. Martin byl v Českých Budějovicích a Regina se za ním ihned vydala.

Martin Regině vyprávěl, že byl v Osvětimi a transportem v únoru mezi Českými Budějovicemi a Linzem se měl dostat do Mauthausenu. V dobytčím transportu mu v náručí umrzl nejmladší bratr Josef, kterému bylo 13 let. Mrtvé z vlaku dávali pryč a Martin využil této situace a utekl. Stříleli na něho a několikrát ho i zasáhli, v plicích měl až do smrti zarostlý náboj. Podařilo se mu však uprchnout. Regina po tomto zjištění, co se stalo nejmladšímu bratrovi Josefovi, se zhroutila a šla se léčit.

Do nemocnice v Českých Budějovicích se Martin dostal díky českému vojákov, kterého poznal na budějovickém úřadě, kam Martin utekl. Zůstal v Českých Budějovicích, protože se neměl kam vrátit. Ani Martin ani Regina nic neměli, ani pas,

Martin dokonce ani rodný list. Vše jim muselo být z Velké Sevluše posláno a přeloženo do češtiny.

Z rodiny Lazarovičových přežil Martin, Ignác, Růžena a Regina. Růžena se po zotavení vdala a s manželem se odstěhovala do Izraele, kde žijí do teď, stejně tak Ignác, který se oženil a má jednu dceru.

Regina se nejprve dostala do Frymburku, který leží nedaleko Volar. Ve Frymburku se vdala a porodila prvního syna. Společně s rodinou se ale vrátila zpět do Českých Budějovic, kde se narodil druhý syn. Regina chodila po školách a dětem vyprávěla svůj příběh.

Martin se z Českých Budějovic dostal také na Šumavu, do vesničky jménem Záhvozdí, která leží pár kilometrů od Volar. Pracoval zde jako vedoucí farmy. Oženil se s německou dívkou Annou, roz. Hable-ovou, se kterou měl čtyři děti.

Regina i Martin jsou pohřbeni na židovském hřbitově v Praze.

Závěr

V práci jsem se snažila vysvětlit, co jsou to pochody smrti, jaký měly smysl a jak probíhaly. Pochod smrti lze vyjádřit jako způsob likvidace zajatců a vězňů, který probíhal ke konci války v letech 1944 – 1945. Snahou pochodů smrti bylo, aby se nikdo z vězňů nedostal do rukou spojeneckých armád. V pochodech smrti šlo o zlikvidování co nejvíce vězňů, zejména Židů.

Snažila jsem se co nejlépe popsat průběh pochodu smrti přes Volary. Jsem moc ráda, že ti, kteří šli tento pochod smrti, se podělili o útrapy, které na něm prožili. Při psaní práce jsem byla velice často dojata. Slzy v očích jsem měla při popisech týrání, zážitků z pochodů, vyprávění zajatkyň, jak jim před očima zastřelili nacisté několik žen, při popisu pohřbívání za živa pochodu neschopných žen. Byla to velice těžká doba, kterou přečkaly ti, kteří měli štěstí.

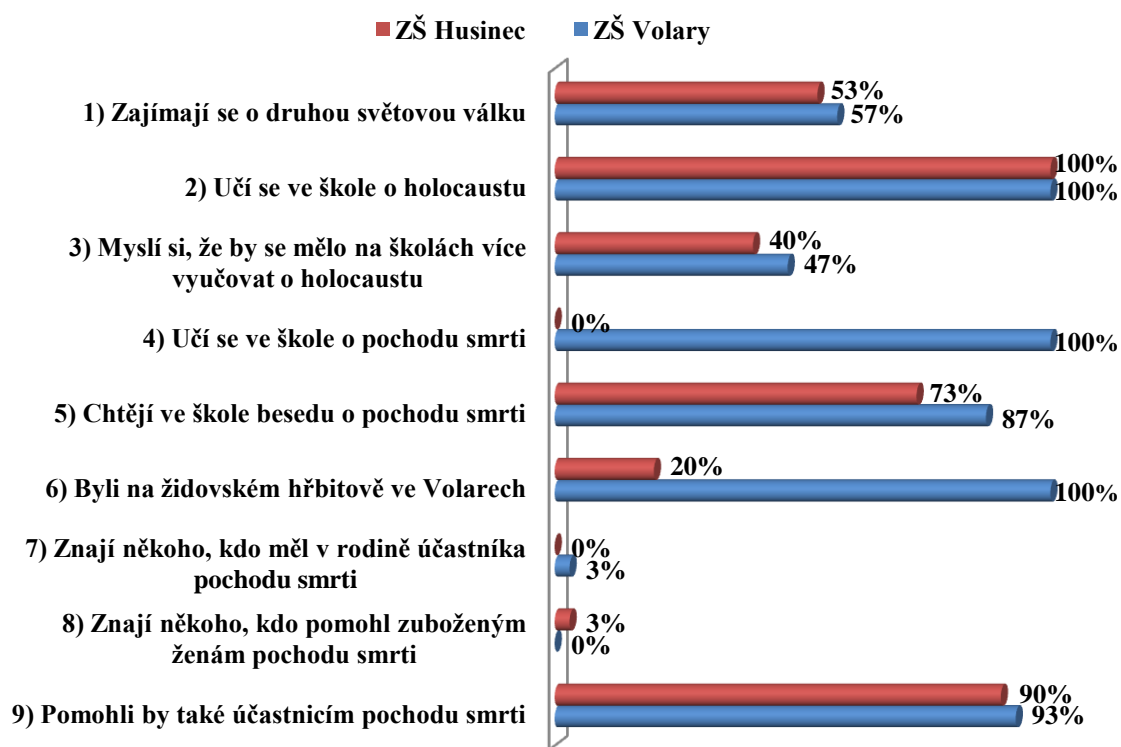
Zmínila jsem také židovský hřbitov ve Volarech, kde odpočívá 95 žen, které útrapy pochodu smrti nevydržely. Hřbitov působí velice tísnivým dojmem, při pohledu na náhrobky s nápisem „Neznámá“ se tento pocit ještě prohloubí.

Dnešní mladá generace neví nic o tom, že pochod smrti přes Volary probíhal. Někteří však ani nevědí, že nějaké pochody smrti vůbec probíhaly. Požádala jsem o vyplnění krátkého dotazníku žáky 9. tříd základních škol ve Volarech a Husinci. Počet respondentů z každé školy bylo 30. Dotazník mi pomohl poznat míru obeznámenosti žáků těchto škol s pochody smrti. Přes Volary pochod smrti prošel a pro některé ženy skončil osvobozením, ostatní ještě došly k Husinecké přehradě, kde je dozorcí pochodu opustili a ženy se rozutekly do Husince a okolních obcí. Z dotazníku jsem zjistila, že žáci z Volar se více zajímají o druhou světovou válku a na rozdíl od žáků z Husince se také o pochodu smrti učí. Viz tabulka a graf níže:

Tabulka otázek a odpovědí v procentech:

Otázky	ZŠ Volary		ZŠ Husinec	
	Ano	Ne	Ano	Ne
Zajímáš se o druhou světovou válku?	57%	43%	53%	47%
Učíš se ve škole o holocaustu?	100%	0%	100%	0%
Myslíš si, že by se mělo na školách více vyučovat o holocaustu?	47%	53%	40%	60%
Učíš se ve škole o pochodu smrti?	100%	0%	0%	100%
Chceš ve škole besedu o pochodu smrti?	87%	13%	73%	27%
Byl/a jsi někdy na židovském hřbitově ve Volarech?	100%	0%	20%	80%
Znáš někoho, kdo měl v rodině účastníka pochodu smrti?	3%	97%	0%	100%
Znáš někoho, kdo pomohl zuboženým ženám pochodu smrti?	0%	100%	3%	97%
Pomohl/a bys také účastnicím pochodu smrti?	93%	7%	90%	10%

Graf znázorňující procentové rozdíly mezi oběma školami:

Ve školách by se mělo učit o pochodech smrti, neměli bychom dopustit, aby se na takové hrůzy zapomnělo.

Při psaní práce jsem také několikrát pocítila velké rozhořčení nad nepotrestáním nacistů z tohoto pochodu smrti. Jak jsem již psala výše, tento pochod nebyl jediným, tudíž ani doprovod jiných pochodů nebyl potrestán, jen malé procento z nich. Proto velice obdivuji Stanislava Motla, který pátrá po stopách nacistů a požaduje jejich potrestání. Často však slyší, že „bývalí nacisté“ jsou již staří, a proto je trestat nebudou.

Má práce končí vzpomínkou na rodinu Lazarovičových, kterou vyprávěla Regina Pelánková. Chtěla jsem zmínit spojitost této rodiny s pochodem smrti přes Volary. Regina a Růžena šly odlišný pochod, ale jejich osud měl být stejný, jako každé účastnice jiného pochodu. Chtěla jsem naznačit také to, že Martin, a na pár let také Regina, žil kousek od místa, kde pochod smrti přes Volary probíhal.

Ani po přečtení článků, knih a poslechnutí audio nahrávek si neumím představit, jaké hrůzy si musely účastnice pochodu prožít a jak to mohly vydržet. Obdivuji proto všechny, kteří vydrželi a po válce byli schopni dále žít a založit rodiny. Jak tomu bylo i u rodiny Lazarovičových.

Při výběru tématu Pochodu smrti přes Volary v roce 1945 jsem vůbec netušila, jak náročné toto téma bude. Nedostatek literárních zdrojů, neexistující pamětníci, ale především velké emoční napětí. Často mě přemohlo dojetí nad osudem těchto neviných žen.

Během práce jsem si uvědomila, jak relativní je čas a jak rychle lidstvo zapomíná na hrůzy doposud největší světové války, a díky tomu i na zločinné jednání stoupců nacismu.

Uvědomila jsem si také, že je zapotřebí neustále citlivě vysvětlovat mladým lidem z historického pohledu nedávnou dobu, aby bolest a utrpení žen z transportu smrti, ale i všech obětí 2. světové války, nebyla nikdy zapomenuta. Jak nám připomíná pomník z volarského hřbitova: *„Je vám to lhostejné, vy všichni, kteří jdete kolem? Pohledte a vizte, má-li někdo takovou bolest, jaká byla způsobena mně.“*

Seznam použitých zdrojů

1 Odborná literatura

MOTL, S. **Oběti a jejich vrazi**. Praha: RYBKA, 2008. ISBN 80-87067-89-4.

KREJSOVÁ, J., KREJSA, Z. **Přes Volary přešla smrt – pochod očima pamětníků**. České Budějovice, 2008. ISBN 978-80-254-1933-5.

GOLDHAGEN, D., J. **Hitlerovi ochotní katani**. Praha: LIDOVÉ NOVINY, 1997. ISBN 80-7106-206-5.

2 Cizojazyčné zdroje

SS v akci. Dokumenty o zločinech SS. Praha: NAŠE VOJSKO, 1961.

3 Odborné časopisy a jiné zdroje

Archivní materiály ze sbírek rodiny Lazarovičových a Archivu ministerstva vnitra v Praze.

MAGER, J. **Pochod smrti z Helbrechtu do Volar**. In *Střední Evropa, ročník XVI, č. 100/2000*.

4 Elektronické zdroje

MOULIS, M. **Perzekuce jako princip**. [on-line]. [cit. 2. 11. 2012]. Dostupné na: <<http://www.zasvobodu.cz/news/perzekuce-jako-princip/>>.

MOULIS, M. **Šedesát let pochodů smrti**. [on-line]. [cit. 2. 11. 2012]. Dostupné na: <<http://www.zasvobodu.cz/news/sedesat-let-pochodu-smrti/>>.

Pochod k životu. [on-line]. [cit. 2. 11. 2012]. Dostupné na: <http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/171_110709.pdf>.

TENGLEROVÁ. **Pochod smrti**. [výpověď]. Archiv Ministerstva vnitra ČR.

Zhroucení nacistického Německa. [on-line]. [cit. 2. 11. 2012]. Dostupné na: <<http://www.holocaust.cz/cz/history/jew/general/general12>>.

Seznam příloh

- Obr. 1.** Mapka pochodu smrti přes Volary
- Obr. 2.** Sedmnáctiletá Nadzi Rypstajn ve Volarech
- Obr. 3.** Sudetští Němci ve Volarech, procházející kolem mrtvol židovských žen
- Obr. 4.** Pohřbívání účastnic pochodu smrti
- Obr. 5.** Fotografie dozorců a dozorkyň pochodu smrti přes Volary
- Obr. 6.** Vstup na židovský hřbitov ve Volarech se sochou torza ženy
- Obr. 7.** Židovský hřbitov ve Volarech
- Obr. 8.** Pomník uvnitř židovského hřbitova
- Obr. 9.** Pomník u vchodu na židovský hřbitov
- Obr. 10.** Pamětní deska vojákům Americké armády na budově obecního úřadu ve Volarech
- Obr. 11.** Pomník Obětem 2. světové války
- Obr. 12.** Prozatimní průkazka totožnosti pro civilní vězně z Mauthausenu Gusenu, patřící Martinu Lazarovičovi
- Obr. 13a.** Průkaz Martina Lazaroviče
- Obr. 13b.** Průkaz Martina Lazaroviče
- Obr. 13c.** Průkaz Martina Lazaroviče
- Obr. 14a.** Registrační průkaz k návratu do domova Martina Lazaroviče
- Obr. 14b.** Registrační průkaz k návratu do domova Martina Lazaroviče

Přílohy

Obr. 1.
Mapka pochodu smrti přes Volary

Přes Volary přešla smrt – pochod smrti očima pamětníků. Krejsová J., Krejsa Z.

Obr. 2.
Sedmnáctiletá Nadzi Rypstajn ve Volarech

http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?r=domaci&c=A080509_132146_domaci_itu

Obr. 3.

Američtí vojáci nařídili sudetským Němcům ve Volarech, projít kolem mrtvol židovských žen, které zemřely při pochodu smrti.

Přes Volary přešla smrt – pochod smrti očima pamětníků. Krejsová, J., Krejsa, Z.

Obr. 4.

Pohřbívání účastnic pochodu smrti

http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?r=domaci&c=A080509_132146_domaci_itu

Obr. 5.

Fotografie dozorců a dozorkyň pochodu smrti přes Volary

SS Walter Kowaliw

SS Ingeborg Schimming

SS Ruth Hildner

SS Sebastian Kraschansky

SS Paul Letmethé

SS Werner Jarritz

SS Herta Haase

SS Alois Dörr

Přes Volary přešla smrt – pochod smrti očima pamětníků. Krejsová J., Krejsa Z.

Obr. 6.

Vstup na židovský hřbitov ve Volarech se sochou torza ženy.

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 7.
Židovský hřbitov ve Volarech

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 8.
Pomník uvnitř židovského hřbitova

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 9.

Pomník u vchodu s nápisem, který je vyveden česky, polsky, německy a maďarsky

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 10.

**Pamětní deska
s česko-německým nápisem
v Parku přátelství**

<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary/>

Obr. 11.

Pamětní deska vojákům Americké armády na budově obecního úřadu ve Volarech

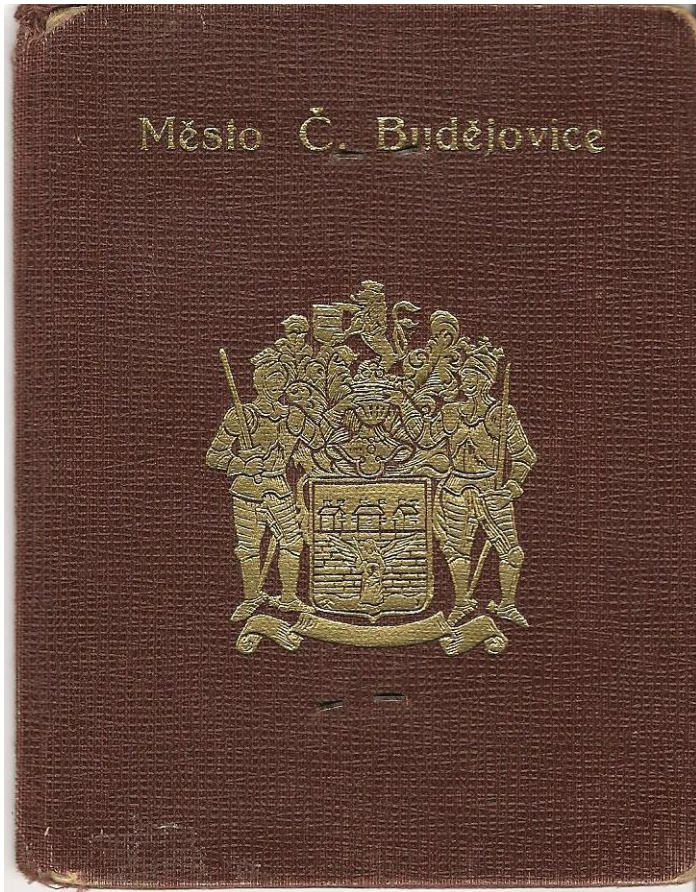
<http://www.vets.cz/vpm/mista/obec/1518-volary>

Obr. 12.

Prozatímní průkazka totožnosti pro civilní vězně z Mauthausenu – Gusenu, patřící Martinu Lazarovičovi

Certification.	Provisional identification card for civilian internee of Mauthausen – Gusenu.
<p>Potvrzení.</p> <p>Mister <i>Martin Lazarovics</i> Pan</p> <p>born <i>11. marc. 1913</i> at <i>Velký Šerlůš</i> ni roz.</p> <p>last domicile <i>Šerlůš</i> posl. bydliste</p> <p>was kept in captivity from <i>4.V. 1944</i> to <i>4.V. 1945</i> in Nazi German concentration camps and was liberated from the concentration camp of Mauthausen – Gusenu.</p> <p>byl od <i>4. V. 1944</i> do <i>4. V. 1945</i> v nacion. social. koncentracnim tabore drzen jako vezen a osvobozen z koncentracniho tabore Mauthausen – Gusenu.</p> <p>Signatures and stamps: Podpis a razitko:</p> <p><i>Martin Lazarovics</i> Camp Commandant Taborovy velitel.</p> <p>Linz, am <i>10. 7. 1945.</i> Lince.</p>	<p>Prozatimni prukazka totoznosti pro civilni vezne z Mauthausenu - Gusenu.</p> <p>Current number Internee number <i>7/12781</i> Bezne cislo Cislo vezne</p> <p>Family name <i>Lazarovics</i> Jmeno</p> <p>Christian name <i>Martin</i> Krest. jmeno</p> <p>Born <i>11. III. 1913</i> at <i>Šerlůš</i> Naroz. v</p> <p>Nationality <i>Č.S.R. / yoo /</i> Narodnost</p> <p>Adress <i>Šerlůš, Cerková ul 46.</i> Adresa <i>Linz, Lazarett B/II.</i></p> <p>Fingerprint: Otiřte prst:</p> <p>Signature: Podpis: <i>Lazarovics Martin</i></p> <p>Linz, am <i>10. 7. 1945.</i> Lince, dne</p>

Archiv rodiny Lazarovičových

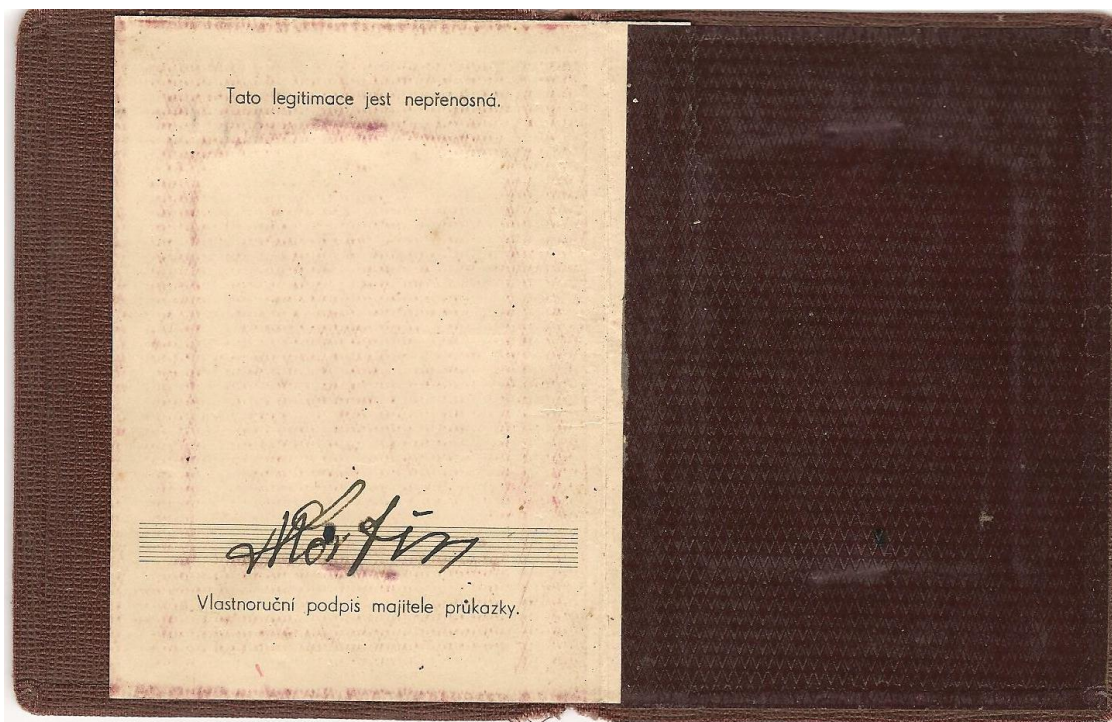
Obr. 13a.
Průkaz
Martina Lazaroviče

Archiv rodiny Lazarovičových

Obr. 13b.
Průkaz Martina Lazaroviče

Obr. 13c.
Průkaz Martina Lazaroviče

Obr. 14a.
Registrační průkaz k návratu do domova Martina Lazaroviče

Archiv rodiny Lazarovičových

ČESKOSLOVENSKÝ REPATRIAČNÍ ÚRAD
 ЧЕХОСЛОВАЦКИЙ РЕПАТРИАЦИОННЫЙ ОРГАН
 CZECHOSLOVAK REPATRIATION OFFICE

Jméno a příjmení:
 Фамилия и имя: Martin Lazarovič
 Family name:

Den, místo narození: 11. 3. 1913
 Год, месяц, день и место рождения: Velký Sevluš
 Date, place and country of birth:

Povolání:
 Занятие: mlynář
 Occupation:

Místo určení:
 Место направления: Č. Budějovice
 Desired destination:

Vlastnoruční podpis:
 Подпись владельца: Lazarovič Martin
 Signature of holder:

V Č. Budějovicích dne 1. února 1946.
 B Магдебурга дня 1. февраля 1946.
 N L. S. date

Magjora

Obr. 14b.
 Registrační průkaz k
 návratu do domova

ABSTRAKT

BLÁHOVÁ, A. *Pochod smrti přes Volary v roce 1945*. České Budějovice 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce PhDr. Jan Samohýl, Th.D.

Klíčová slova: transporty smrti, pochod smrti, doprovod pochodu, židovský hřbitov, život nacistů, rodina Lazarovičova.

Práce se zabývá pochody a transporty smrti za druhé světové války v Evropě. Popisují pochody a transporty smrti, proč a jak probíhaly. Hlavním tématem práce je pochod smrti přes Volary v roce 1945. V této kapitole se věnují popisu pochodu smrti, jeho účastnicím a doprovodu. Věnují se dále židovskému hřbitovu ve Volarech a životu bývalých dozorců tohoto pochodu smrti po válce.

Závěrečná část práce zahrnuje vzpomínky Reginy Pelánkové (roz. Lazarovičové). Vzpomíná na svou rodinu, život v koncentračním táboře a pochod smrti. Zmiňují se, jaký byl návrat domů po válce pro paní Pelánkovou a jak dále pokračoval její život a život ostatních členů rodiny.

ABSTRAKT – ANGLICKÝ JAZYK

Death March through Volary in 1945 and Regina Pelánková life.

Keywords: Death transports, death march, accompanying the march, Jewish cemetery, life of the Nazis, Lazarovič family.

This work deals with transports and death marches during World War II. in Europe. I describe processes and transports death, why and how are carried out. The main theme of the work is on a death march through Volary in 1945. In this chapter I describe the death march, the parties and his entourage. He is also a Jewish cemetery in Volary former guards and life of this death march after the war.

The final part involves memories of Regina Pelánková (Lazarovičová). She remembers his family life in a concentration camp and death march. I mention this as it was returning home after the war for Mrs. Pelánková and how continued her life and that of other family members.